

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega mesca, in velja za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj V.

V Ljubljani 1. maja 1865.

List 9.

Národní učitelj. *)

Ljudska šola je ena naj prvih in naj terdnejših podlag ljudske sreče. To je stara, že davno dognana resnica. Da bode pa ljudska šola v resnici tudi to, kar ima prav za prav biti, mora biti národna, postavljena in vravnana po duhu in v duhu naroda in narodnega jezika. Tudi to je stara, že davno dognana, pa vendar še naše svitle dni ne povesod spoznana resnica. Vsaki šoli duša je pa učitelj; torej mora učitelj biti národen, da bode tudi šola národna. Da je pa učitelj národen, treba je:

a) Da je po slovenskih šolah vsak učitelj pravi Slovenec. Ljubi moj slovenski šolnik! imej serce do slovenskega naroda, imej serce do njegove sreče in slave, imej solz za njegovo sramoto in nesrečo, posebno pa imej veselje do njegovega jezika: Sam moraš dobro znati slovensko slovnico in vse lastnije slovenskega jezika. Prebiraj v ta namen marljivo slovenske šolske bukve, druge slovenske knjige in časnike, zraven pa tudi slovnice ne zabi, ako ti ravno suha slovnica morebiti preseda: Mika te jedro, pregrizni lupino! Kmalo se boš privadil čistega slovenskega govora, da te bo veselje poslušati. Kolika sramota vsakemu učitelju, ki v šoli slovensčino lomi in pakedra, da te po vsem životu zbada in terga! Takemu mojstruskazu bi se bolj prilregel kramp alj cepin v roci,

*) V 28. l. našega „Slovenca“ smo brali lep sostavek pod imenom: „Národní dom in njegovi stavitelji“, iz kterega ponatisnemo to le — slovenskim učiteljem toliko vážno besedo. Vredn.

kakor pa slovensko berilo. Hvala Bogu, imamo že dosti narodskih učiteljev, ki svoje proste ure obračajo v lastno izomiko in napredovanje, ki svoje pičle dohodke pametno rabijo in si oskerbljujejo za nje tudi potrebne dušne hrane.

Da je učitelj v resnici národen, treba je:

b) Da v slovenski šoli podučuje tudi po slovenski.

Volja cesarskega ministerstva je taka. O raznih priložnostih je zaukazalo, naj se razlaga po ljudskih šolah ves nauk v národnem jeziku; — volja c. k. deželne vlade in visokovrednega škofijstva je taka: oba sta večkrat opominjala, naj se na tanko spolnujejo dotični ukazi vis. ministerstva. Kar postava ukazuje, tudi pamet veleva: Domača, materna beseda se mladih serc naj bolj in naj lože prijema, izobrazuje in požlahtnuje um in serce. Naj bo torej za slovensko mladino šolski nauk v ljudski šoli skoz in skoz slovensk, dokler učenci niso popolnoma terdni v domači besedi. Dokler si učenec ni pridobil popolnega znanja maternega jezika, zastonj se muči s tujim jezikom; še le na tej terdni podlagi moreš, pa tudi zdaj še le počasi, dalje zidati in svoje učence v višem razredu tudi nekaj s tujim jezikom seznaniti, da se ga pozneje v življenju lože priučé: V ljudski šoli se tujega jezika še nikdo ni izučil! Torej najbolj in pred vsem v slovenskih šolah slovenski jezik!

Da je učitelj v resnici národen, treba je:

c) da skerbí za slovensko branje tudi zunej šole. Celo torbo nemških knjig je nosil slovenski deček v nemško šolo; od vseh teh pa si ni shranil za poznejša leta nobenih, kakor le sam slovenski katekizem in evangelje. Naše dni je druga pa boljša; imamo že dosti slovenskih knjig za vse potrebe vsakdanjega življenja; imamo jih za poduk in kratek čas, za petje in branje. Narodni učitelj naj napeljuje torej svoje učence, da ne bodo samo v šoli, ampak tudi doma radi prebiralih podučne knjige in tako vedno napredovali v svojem znanju. Vsakemu mlademu sercu naj se vcepi ljubezen do dobrih bukev; dobre bukve v rokah mladega človeka so kaj lepo in priporočivo znamenje. Naj torej učitelji po deželi pogosto priporočajo svojim učencem družbo sv. Mohora v Celovcu, ki ima imenitni namen, da izdaja dobre in koristne bukve prav dober kup in jih razširja med slovenskim ljudstvom. Naj bi tudi med ma-

limi šolarji še več, kakor dozdej, štela družnikov, kar bi bilo na veliko čast šolarjem in učiteljem, pa jim tudi na veliko srečo. — Prav modro ravna učitelj, ki si nabira o pravih prilikah od darežljivih šolskih prijatlov in podpornikov malih darčkov, s katerimi si kupuje razne bukve, da si sčasoma napravi malo šolsko knjižnico.

Da je učitelj v resnici národen, treba je:

d) da dela in živi vselej in povsod za svoj narod. Slovenci radi in lepo pojó, in sreča krajem, kjer ljudje radi pojó. Naj jih učitelj tudi vadi v petju, jim naznanja lepe, čedne pesmi in odpravlja nespodobne in kosmate. Slovenci potrebujejo nauka v raznih vednostih: v kmetijstvu, sadjo-, svilo- in bčeloreji in tudi v političnih zadevah. Koliko more učitelj tudi pri tem storiti! O zimskih večerih, kjer je ljudem dolgčas in se vse trese po kakej novici, — o nedelcih, kjer šole ni, ljudje tudi ne delajo in včasih prav lenobo pasejo ali zlati čas pregrešno tratijo, — o nedeljskih in prazniških večerih, kjer se sosedje radi v gostje zbirajo in to pa uno kramljajo, — te in podobne priložnosti gg. učiteljem so zlate ure, o katerih bi mogli sejati marsikaj zlahtnega zernja, ktero bi donášalo ob svojem času obilen sad.

Pa porečete: Ja! butaro nakladati je lahko, breme se teže narejati, je abotno, imamo tako dosti dela, plačila pa nič ali le pičlo. — Res je taka, čč. gg. učitelji, pa verjemite „Slovincu“, da se bode tudi za poboljšanje vaših dohodkov trudil in poganjal, kakor, kjer in kolikor premore. Le naznanjajte mu svoje želje in potrebe, le odkrivajte mu svoje rane in težave, — gotovo se bode iz sladkih besed in zlatih obljub, ki se vam delajo že leta in leta, vsaj enkrat izmotalo resnično, sladko sadje. Pa spolnujte tudi svoje dolžnosti: delajte in živite za svoj narod, — bodite národni učitelji; narod slovenski si stavlja in zida národni dom, bodite mu poglavitni stavitelji!

Pomenki

slovenskem pisanji.

XVI.

U. Nehanje — iz glagola nehati, ki se glási sim ter tje henjati, ter zaznamnja to, kar jenjati.

T. V stsl. ne berem ne tega ne unega. Metelko pravi: „Mit *n* ist versehen worden jénjati, nachgeben, lassen, von jeti. Die Steyrer und auch die Kroaten sagen henjati, diess scheint mit nehati aufhören (*ne* wäre aus *ne*) in še-dem, ho-dim, die nämliche Wurzel zu haben.

U. Murko ima vse troje: a) hénjati p. dež je henjal, bolezen je henjala; henjati si t. j. si počíti, henjani delavci t. j. čili ali spočiti delavci; henjávati (tri vúre so si henjávali, vonder pak ne henjali, drei Stunden haben sie mit Ausrasten zugebracht, sich aber doch nicht erholt); b) jénjati, jenjávati; c) neháti ali néhati (ne néha beráčiti, komur se palica v rokah ogreje, die Gewohnheit zu betteln wird nicht leicht unterlassen).

T. Pomljivo je, da se naglasuje navadno néhati, glagolnik pa večidel nehánje p. djánje in nehánje; v česk. nechati koho, čeho, nechání i. t. d.

U. Kaj se ti zdí, kako se ima tedaj razlagati?

T. Jarnik piše o tem v opombi k Metelkovi slovnici str. 119 to-le: »Mit den Steyrern und Kroaten sagen auch die Kärntner nur henjati nicht jenjati. Es ist mit dem bey den Deutschen in Kärnten und Steyer gebräuchlichen hengen ein und das nämliche Wort. No so heng a muol, d. i. nun! so gieb einmal nach, hör auf.

Bey unserer Wortforschung muss Norikums deutsche Sprache auch manchmal zu Rathe gezogen werden. Manchmal haben wir etwas v. ihnen, manchmal sie etwas v. uns aufgenommen. Es sind so manche Wörter, die bey den deutsch gewordenen Slawen aus dem Slawenthume zurückgeblieben sind, diese erhielten mit der Zeit eine deutsche Gestalt, und wanderten mittlerweile wieder zu den Slawen. Wie wäre es, wenn nun mit henjati das Nämliche geschehen wäre? Wenn wir bey diesem Worte die slawische Wurzel kon zur Basis nehmen wollten, so konnten die alten Karantaner das einfache Wort konjati besessen haben, wie in Kärnten das zusammengesetzte dokonjati noch lebt. Der Uebergang des *k* in den verwandten Laut *h*, *ch* ist sehr natürlich und ungezwungen, ferners ist das *nj* für den Deutschen ein *ng*, und so konnte hengen im deutschen Munde für das slaw. konjati entstanden, und in dieser Gestalt wieder zu den Slowenen zurückgekehret seyn. Und so könnten wir das henjati in einem Wurzelwörterbuche unter die radix kon bringen (MS.)«.

U. Zdaj še ne vém, kaj se zdí tebi, kako se ima razlagati nehati in nehanje?

T. Nehati iz a) ne-hodim; b) namesti henati, henjati, kakor mogila nam. gomila i. t. d.; c) jenjati — h nam j; d) nemšk. hengen; e) slov. konati, konjati (cf. slov. konj in ahd.

hengist); in f) iz hrov. nehajati t. j. ne marati (cf. neháti, in Met. ne-hodim; nehajstvo Indifferentismus).

XVII.

T. Isče razuma tudi v pisanji. — Zastran isče gl. Truber, Dalmatin, Krel, Kastelec Matija (1678), Janez K. Vipavski (1691) i. t. d., in prim. I. Jezičn. 16. — Zanimiva pa je v slovenskem besedica tudi.

U. Kakor pa — je skorej vsaka tretja besedica tudi mnogim Slovencem, tako da bi jih smeli imenovati tudarje, kakor so se neki vladniki imenovali Tudorji!

T. Prav slovenska posebnica je, ker je ni sicer v slovanskih pisanjih. Metelko jo ima str. 156: tudi auch, otudi kurz früher, — in str. 44: dôba Zeitpunkt v. -di in otudi zovor. V stsl. je samo to et, etiam, tu pa ibi. Godí se nam Slovencem kakor Latincem z et — etiam, in starim Slovenom z i - i, tolikrat rabimo zdaj tudi v obeh pomenih (et — etiam). — Beri pa, kar piše v Novicah 1863 Josip Novak od besedice otudi!

U. „Atüdi (otudi) = unlängst, vor kurzer Zeit. Vprašal sem enkrat slavnega pokojnika gosp. Metelko-ta, kako bi se lepo slovenski reklo „možnar“, ker pri vsakem popisu kake slovesnosti „možnarji pokajo“? Odgovor: kakor pravimo zvonec od „zvon“, tako smemo reči: topec od „top“. Čul sem pa na Dolenskem drugo besedo, namreč: „akovnik (okovnik) od okovati, ker so bili prvi možnarji gotovo iz lesa in okovani, kakor turški topovi. — To, če tudi ne popisovavcem svečanosti, vendar kakemu leksikografu. — Beseda „otudi“ je staroslovenska. V tistem kraji (na Krki in v okolici, tudi v ribniški dolini), kjer je ta beseda še živa, nahaja se tudi staroslovenski genitiv. Na pr.: pet raküi, šest goldinarii, mesto: pet rakov, šest goldinarjev“.

T. Kakor turški topovi, pravi, ker beseda top (Kanone) je privzeta iz turškega v serbsko, hrovaško, pa tudi v druge jezike slovanske. Podá se celo v slovenskem: top, topnik, topničar ali topčija (Kanonier), streljati s topovi ali kanoni, in topec bi res ne bilo napak za možnar (Mörser).

U. Ali se ne da izpeljevati iz tepsti — topiti, kakor nesti — nositi, vesti — voditi —, ker natepe smodnika vanj, da je ves top!

T. V ruskem pravijo stopa, stopica (hölz. M.), mortira (Feuermörser); Kanone pa jim je kar puška, čes. delo, polj. dzialo, nemškutarjem štuk, mnogim pa kar kanon/a ali kanna/e.

XVIII.

U. Top ali topec je tudi človek, kteremu navadno pravimo tepec!

T. V stsl. je tûp' obtusus, crassus, tûpo obtuse, tûponos' nasum obtusum habens, tûpost' hebetudo; nsl. tûp, tûpast, tumpast, tempast lex. tempe, tempel lex. magy. tompa mhd. stump scr. tump torquere (Mikl.). — Drugi primerjajo nsl. top, stsl. tûp, gotišk. dumbs, dumba, sr. nem. toup, angl. dumb, franc. dupe, nem. dumpf, dumm.

U. Sej je v slov. tudi v tem pomenu: je pretopa ali vsa topa t. j. vsa zabita, neumna.

T. Služi nam top ali tup (tumpast z nekdanjim nosnikom) v telesnem in duhovnem pomenu p. topa sekira, top nož, nos, rob, kraj, topa glava ali topoglavec, top um (stumpf t. j. nicht scharf, nicht spitzig, stumpfsinnig t. j. blöde, blödsinnig).

U. Ali ni od tod topor Zimmeraxt, toporišče Stiel?

T. V rus. je tupica a) stumpfes Beil oder Messer, b) Dummkopf; v stsl. topor' securis, manubrium, toporište manubrium, z neskajenim glasnikom. Sicer pišejo Slovani tup, čes. tupec in slov. topec ali tumpec, top, zatopljen; tumpati in tumpiti stumpf werden in stumpf machen, kar v českem razločijo: a) tupěti in b) tupiti.

U. Prav bi bilo, da bi jih posnemali tudi Slovenci, da nam ne porekó, da smo topci ali tumpci (po nemški: die das Schiesspulver nicht erfunden haben), ali pa, da nismo vredni piškavega ali glusega oreha (po nemški: nicht einen Schuss Pulver werth)!

T. Da smo tedaj prismode? — Slovenec ni top, je bister in jasnega uma. Kaže nam to že jezik sam. — Ker ravno od smodnika (lat. pulvis-eris, nemškut. pulfer ali purfel) govoriva, beri torej, kar je pisal od te besede Kopitar že l. 1813.

U. »Abermals ein Beispiel; wie sehr das unbefangene Volk ein besserer Wortschöpfer ist, als das servum pecus der gemeinen wörtlich übersetzenden Grammatiker. Das Schiesspulver ward in allen slavischen Mundarten durch prach (Staub) übersetzt, und manchmal durch ein Beiwort (im böhmischen ručníčný Büchsen —, im kroatischen ognjeni Feuer —, puškeni Flinten-Staub) näher bestimmt. Auch der krainische

Zeitungsschreiber (Vodnik) sagte 1798 noch strélni prah (Schiesstaub), bis er von ungefähr einen Bauer, der vom Schiesspulver sprach, dafür das vortrefflich erfundene einfache Wort smodnik (von dem onomatopoeischen smoditi, sengen) gebrauchen hörte. Von diesem Tage an gab er dem strélni prah den Abschied. — Einen ganz entschiedenen Vorzug hat das Volk vor den Schriftstellern besonders für jene Sprachen, die nur sein Antheil und nicht zugleich Sprache des Staates sind, die also der Schriftsteller höchstens als Kind gesprochen, seine Bildung aber in einer andern erhalten hat. Will nun so ein entfremdeter seine auf fremdem Boden, in einer fremden Sprache erwachsenen Gedanken doch in der dürftigen Sprache seiner Kindheit (z. B. um bei den österreichischen Sprachen stehen zu bleiben, böhmisch, ungrisch, serbisch, kroatisch, windisch, walachisch, griechisch) zu Tage fördern, so wird er natürlich ein — mehr oder weniger erbärmlicher — Uebersetzer, wie wir Exempel zu tausenden haben. Da kann den Sprachgenius nur der versöhnen, der wieder zum Volke wird (Memento, quia populus es, möchte man ihm zurufen, et in populum revertere.)! Auf dem besten Wege dazu ist der Landgeistliche, der immer mit dem Volke zu thun hat. (Kop. kleinere Schrift. v. Mikl.)

T. To misli tudi Vilhar z rakom, ki ga ponuja filologu:

Če kuješ besede,
Ne bodi bahač;
Narodu se vklančaj,
Ker on je — kovač.

Šolsko blagó.

Poštevanje do sto.

Neki četrtek po poldne pride Tine k sosedovemu Jurčetu, rekoč: „Stavim, Jurče, kar koli ti je drago, da, ako ti z mano vred do sto pošteváš, stotice ne bodeš imel. Pri poštevanji pa vzemi poljubno število, samo toliko glej, da ne bode više od deset. Jurčetu je ta pogodba všeč, ter poštevá, pa lej — stotico ima Tine. Jurče poskuša še v drugo, v tretje pa — ne more prave zadeti; versta na sto pride vselej le na Tineta. Zeló čudno se mu to dozdeva. — Tine pa to zastavico dobro umé; on je namreč že domá število 100 najpred po 11 zmanjševal tako le: $100 - 11 = 89$; $89 - 11 = 78$ itd. Na ta način je dobil naslednje številke: 89, 78, 67, 56, 45, 34, 23, 12. Te številke si je Tine dobro zapámtil in pri poštevanji le na to pazil, da jih je tudi vselej on vjel. Če tedaj reče Jurče n. pr. 9, reče Tine na to: $9 + 3 = 12$; Jurče: $12 + 8 = 20$; Tine: $20 + 3 = 23$; Jurče $23 + 4 = 27$; Tine: $27 + 7 = 34$; Jurče: $34 + 5 = 39$; Tine: $39 + 6 = 45$; Jurče: $45 + 6 = 51$; Tine: $51 + 5 = 56$; Jurče: $56 + 7 = 63$; Tine: $63 + 4 = 67$; Jurče: $67 + 8 = 75$; Tine: $75 + 3 = 78$. Sedaj mora zopet Jurče svoje število prišteti, pa že čuti, da stotica ne bode na-nj dospela. Vzame 10 (višjega števila ne sme) in reče: $78 + 10 = 88$; Tine pridene 1 in ima 89. Jurče ne more naprej; kajti, če vzame 10, ima še le 99, če pa eno prišteje, poreče

lahko Tine 10, in tako mora Tine na vsaki način stotico imeti, kakor hitro ima števila 89, 78, 67, ktera si je prizadeval vjeti.

Pa ne samo število 10, tudi vsako drugo število se lahko določi, čez katero se po zadani pogodbi ne sme prestopati. Ako hoče kdo številko 6 za najviše število imeti, se prišteje k omenjenemu številu 1; n. pr. $6 \div 1 = 7$. Število 7 se od sto odšteva, in dobijo se tele številke: 93, 86, 79, 72 itd. Te številke se morajo dobro zapamtiti, če že ne vse, vsaj poslednje tri, namreč 93, 86, 79, ktere se pri poštevnanji morajo dobivati. — Po tem zgledu se lahko vsako drugo število za prištetev določi. Ako želi kdo številko 14 za najviše prištevno število imeti, mora se najpred 15 ($14 \div 1 = 15$) od sto odštevati, da se dobé števila, ktera gotovo stotico priversté, in ta so: 85, 70, 55, 40, 25, 10. Za najviše prištevno število 9 se morajo številke 10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90 dobro pred očmi imeti in skerbeti, da se vjamejo. Za najviše prištevno število 5, je ključ 6 ($5 \div 1 = 6$), s kterim se dobé vodivna števila do sto.

Naslednje številne verste, kažejo Tinetovo umetnijo jasneje. — Spredaj na levi v stoječi versti so najviše prištevavne številke, ktere se po zadani pogodbi ne smejo prestopati; — številke v ležečih verstah pa so vodivna števila do stotice, ktera se pri poštevnanji morajo dobivati.

Vodivna števila do sto.

Ako se vzame po dani pogodbi za najviše prištevno število	2	70, 73, 76, 79, 82, 85, 88, 91, 94, 97, 100
	3	60, 64, 68, 72, 76, 80, 84, 88, 92, 96, 100
	4	50, 55, 60, 65, 70, 75, 80, 85, 90, 95, 100
	5	40, 46, 52, 58, 64, 70, 76, 82, 88, 94, 100
	6	30, 37, 44, 51, 58, 65, 72, 79, 86, 93, 100
	7	20, 28, 36, 44, 52, 60, 68, 76, 84, 92, 100
	8	10, 19, 28, 37, 46, 55, 64, 73, 82, 91, 100
	9	— 10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90, 100
	10	— 1, 12, 23, 34, 45, 56, 67, 78, 89, 100
	11	— — 4, 16, 28, 40, 52, 64, 76, 88, 100
	12	— — — 9, 22, 35, 48, 61, 74, 87, 100
	13	— — — 2, 16, 30, 44, 58, 72, 86, 100
	14	— — — — 10, 25, 40, 55, 70, 85, 100
	15	— — — — 4, 20, 36, 52, 68, 84, 100
	16	— — — — — 15, 32, 49, 66, 83, 100
	17	— — — — — 10, 28, 46, 64, 82, 100
	18	— — — — — 5, 24, 43, 62, 81, 100
	19	— — — — — — 20, 40, 60, 80, 100
	20	— — — — — — 16, 37, 58, 79, 100

Ivan T.

Iz dnevnika nekega starega učitelja.

1. marca. Zdi se mi, da je učitelj podoben uri, ki se mora navijati, da ne ostane. Ako se učitelj večkrat ne ponovi, to je, če večkrat ne pregleda svojih vnanjih in notranjih zadev in se ne boljša, kmali opeša pri svojem imenitnem delu

in zaostaja za drugimi bolj delavnimi sobrati. Vselej tedaj, kedar koli bodem navijal uro, se bodem spominjal, da

Uro moram navijati,
Sebe tudi ponovljati.

2. *marca*. Danes sem vnovič občutil, kako sladko je učitelju pri sercu, če vidi, da seme njegovega nauka ni šlo pod zeló, temuč da veselo raste in obeta dobro letino. Prišel je k meni neki mož, premožen kupec iz . . . ., ki je bil nekdanj moj učenec, in kterelega sem jaz že čisto pozabil; njegovo blago serce pa mi je kazalo še ravno tisto otroško ljubezen do mene, kakor pred tridesetimi leti, ko se je še učenec poslovil od mene. — Res, učitelju se ne manjka grenkih ur, toda ena serčno vesela mu oveseli in okrepeča zopet pobitega duhá, kakor o suši pohleven dežek poživi omamljene rastline.

3. *marca*. Potrebno si mi zdi, da si zapišem dvoje vprašanj, katerih ne smem nikoli pozabiti, in jih moram vsaki dan imeti pred očmi. Te so: 1) Kaj se učé tvoji učenci od tebe, in 2) kaj se učiš ti od učencev?

Vedež in Klatež.

Pogovor.

Vedež. „Pravijo, da si se o velikonočnih šolskih praznikih po svetu klatil, povej kaj si kaj novega vidil in slišal?“

Klatež. „Nič novega; svet je več tisuč let star, in odkar je Bog ljudem jezike zmedel, so zmirom različni v govorjenji.“

V. „Tako; menda si pa hodil po svetu, kakor tiste ribe, ktere v postu jemo: brez glave si se tedaj klatil.“

Kl. „Vedež, sitnež! Ako hočeš Kranjsko poznati, vzemi Valvazorjevo debelo knjigo v roko, in potuj ž njo po svetu, pa ne pozabi Frajerjevega ali Kozlerjevega zemljevida; postajaj pred vsako vasjo in vsakega memogredočega nagovori in sprašuj; jaz pa nisem družega nosil od popotne palice, in nisem postajal pod vsakim klancem in krajev risal, ker nisem niti risar, niti zemljomerec.“

V. „Dobro vem, da nisi za to sposoben; zanimivega potopisa tudi od tebe ne pričakujem. Vediti pa moraš, dasiravno si Klatež, da kupčijski opravniki, kedar grejo po svetu, naj poprej prašajo, po čim je kaj blagó. Progarji potujoči po svetu jo le tam vrežejo, kjer jih ljudje hočejo poslušati; otroke

učiš abecedne umetnosti, dvakrat na dan hodiš v šolo, učitelja te imenujejo, včasih tudi s peresom in črnilom popir kvariš, povej mi vendar, ali so po svetu, koder si hodil, tudi take hiše, kamor se hodijo otroci brat in pisat učit, in ali so tudi tam takošni ljudje, katerim pravijo šolmoštri?“

Kl. „I kaj pa da. Še lepše šole imajo po kmetih, kakor pa jih morda imate po mestih. Učitelji po deželi pa ravno to delajo, kakor po mestih; vsako leto se pomlad povračuje in vsako leto sadje dozreva, vsako leto nekaj otrok na novo v šolo pride, in nekaj jih šolo zapusča.“

V. „To jaz tako vem, ni treba da bi mi pripovedoval. Tako govori tisti, ki nič družega noče ali ne zná povedati.“

Kl. „O ti muhasti radovednež! sedaj hočeš, da bi ti jaz vse sporočeval, kar sem vidil in slišal. Kaj ne veš, kaj se je nekdanj nekemu slovečemu govorniku v Benetkah zgodilo, ki je vlado hvalil? Starašinstvo ga pokliče, ter mu prepové govoriti od vlade. Kaj pa še le, ko bi bil vlado grajal! In ko bi jaz vse hotel povedati, kar sem slišal, bi se tebi, ki dopisuješ „Tovaršu“, pod nos pokadilo.“

V. „Če spodobno od ljudi govoriš, se jim tudi ne zameriš, kajti ljudje od ljudi govoré; kar pa mene zadeva, pa govori svobodno, kolikor ti je drago; nisem tako ošaben, da bi mislil, da ga ni modrejšega od mene.“

Kl. „No, ker že tako hočeš, naj pa bo. Govoriva naj poprej od tiste doline, ktera zavoljo obertnije in pridnosti svojih prebivavcev daleč po svetu slovi, od tiste doline, kjer prebivajo pridni delavni in tudi premožni možjé, kjer pa postopači in lenuhi nimajo stanovališča, in kjer imajo sodnije in sodnijski strežniki manj opravila, kakor drugod: od Ribnice. V tem kraji poleti niso šolske klopi prazne, kakor po drugih krajih, srenja skerbi tako dobro za šolo, da bi se marsikteri srenji smela v zgled kazati. Šola ima toliko učilnih priprav, da menda nobena šola na Kranjskem ne toliko, kakor postavim telurium, plastične zemljovide, in slike vseh strupenih zelí. Učiteljska bukvarnica ima veliko lepih knjig. Blagi dobrotniki podpirajo šolo s knjigami, in visokorodni pl. gospod Rudež ji je pripustil prostor, kjer je precej velika drevesna šola. Terg je pa ravno kar kupil hišo poleg šole, v kateri bodo naredili tretji razred, ker v sedanjem šolskem poslopji, ktero je bilo tudi nedavno novo postavljeno, prostora primanjkuje.“

V. „To je veselo in vse hvale vredno. Ribničani po svetu kupčujejo in spoznajo, koliko je znanost vredna; žalostno je le to, da po nekterih krajih ljudstvo tega noče spoznati, in da jim je šola breme, ktereга bi se prej ko mogoče radi znebili. Veliko pa je tudi pri učiteljih, da se ljudstvo vnema za šolstvo. — Pa povej mi še, kaj si še vidil!“

Kl. „Vidil sem lepe, dobro izpeljane ceste, velik pripomoček za kupčijo. Ribničani in sploh Notranjci pa veliko raji otroke v šole pošiljajo, kakor Gorenci, kjer so šole po leti večidel prazne. Otroci po celouro in še dalje v šolo dohajajo, da je le vreme količkaj vgodno, in učitelj ljudem ni zopern (persona ingrata).“

V. „Kako ti pa kaj šolska poslopja dopadajo?“

Kl. „Lepa poslopja, pa dasiravno po marsikterih krajih na novo postavljena, so malokje pripravno razdeljena. V nekterih krajih so pozabili na učenika, v družih pa na učence, le v Sodrašici zidaje novo šolsko poslopje so skerbeli za oboje; v Čirknici pa ravno sedaj stavijo novo šolo, ktera je, kakor se vidi, prav primerno načertana.“

V. „Rekel si poprej, da se bo meni „Tovarševemu“ dopisniku pod nos pokadilo, ako povem, kaj si vse slišal. Le povej le, kaj pravijo učeniки „Tovarševi“ tovarši!“

Kl. „Nič posebno ga ne hvalijo: eni pravijo, da je preveč prazen, da zmirom eno obdeluje, drugi pravijo, da naj bi donašal povesti in raznih novic, tretji še celó pravijo, da ni vreden, da bi se nanj naročevali i. t. d. Učenik Modrovič iz Podrebra pa je rekel, da je Tovarš preveč resnoben in svojeglaven, da noče vstrezati svojim dopisnikom, in da ima preveč nabrušene škarje. In ti, Vedež, moraš vendar vediti, da gospod Modrovič veliko bere in piše, in da ni kar si bodi, ako „Tovarša“ takošni možje pretresujejo. Vidiš, Vedež, ali nisem povedal, da se ti bo pokadilo!“

V. „V nekem mestu, imenovati si ga ne upam, sicer bi precej prebivavci rekli, da jih zaničujem, hotli so na slavo cesarjevega prihoda s topovi streljati; butali so pa s starimi metlami ob planke. Vprašani, zakaj da ne streljajo s topovi, naštevati so sto in sto vzrokov, in poslednji njih je bil ta, da niso imeli smodnika. Ko bi bil „Tovarš“ res prazen, naj bi ga pa učeniки podpirali, sej je njih časopis. Kdor pa v „Tovaršu“ rad bere novice, naj mu jih pa dopisuje. O vsakem

kraji se more sporočevati kaj veselega ali žalostnega. V listu namenjenem v povzdigo domačega šolstva in slovstva se ne pišejo zgolj zabavne reči; preveč sladčic, jedi pokvari. Kdor rad bere liste za kratek čas, naj nikar ne čita pedagogičnega lista, bodisi nemškega ali slovenskega. Takošen naj raji bere „Figaro“ ali „Kikeriki“, da si preganja zapanca. Ko bi takošni učitelji resnico hotli povedati, bi morali reči, da jim ni mar niti za „Tovarša“, niti za kak ošen drug pedagogičen list. Zaspanemu človeku se blazina pod glavo boljše prilaga od tiste reči, ki ga drami, in najdel bo sto in sto vzrokov, da ne bere, enak unim mestnjanom, ki so imeli sto in sto vzrokov, da niso streljali, in poslednji le je bil pravi.“

Kl. „Kaj, ko bi se ti pri vredništvu kaj vdeleževal, in se torej tako živo zanj poteguješ; kaj ne veš, da vsak berač hvali svojo mavho, in da lastna hvala nima stojala.“

V. „Res da; ali „Tovarša“ ne ponujata le samo njegov vrednik in založnik, temuč tudi veljavni možaki, še celó slavne šolske gosposke. Tudi prečastito veliko škofijstvo v Gorici je naročilo 10 iztisov, kateri se razpošiljajo po ondotnih dekanijah. Naj bi tako ravnali tudi še drugi gospodje, katerim je mar za povzdigo domačega šolstva; zlasti naj bi ga podpirali domači šolski predniki, prečastiti gospodje fajmoštri, in ga kupovali revnim učiteljem. Takó bi si „Tovarš“ bolje opomogel, ter bi lahko prinašal vsaki pot različnega blagá, muzične priloge i. t. d.; ker pa nima dovolj moči, pa ne more tako oblečen hoditi, kakor zahtevajo nekteri.“

Kl. „Pa že ne znaš jenjati. Zastonj se trudiš, dokazati mi, da bo „Tovarš“ vsem vstregel. Ošabnim učenjakom je „Tovarš“ abecedarski list, ne berejo ga; še manj pa, da bi ga s peresom podpirali; neučenim je pa preveč učen in resnoben; priprosti bravci pa ga dosti ne razumevajo. Še drugi, njih pa ravno ni veliko število iz med učiteljev, raji berejo tuje časnike, domače pa prezirajo s prislovico: „Nemo propheta in patria sua.“

V. „To je, ko bi „Tovarš“ vsem hotel vstreči, bi se vsem zameril. Nevednemu kritikarju pa veljajo besede, katere je čevljarju rekel z Apêlom naš slavni Prešern:

Zaverne ga obraznik imenitni,
In tebe ž njim, kdor napčen si očitar,
Rekoč: »Le čevlje sodi naj kopitar!«

Kl. „Tako pa ti misliš, da je „Tovarsš“ med listi to, kar je bil Apèl med podobarji.“

V. „Tega nikakor ne, in tega si nihče ne domišljeje! ali slovenskim učenikom je treba slovenskega časnika, in to nalogo želi „Tovarsš“ izvrševati, ker ni še družega domačega časopisa za šolstvo. Narod se zbuja, učitelji bi se mogli tudi zbuhati; kako bodo pa druge budili, ako sami dremljejo ali še celó spé! Starejšim učiteljem tega nihče tako zeló ne zameri; spolnovali so svojo težavno nalogo, trudili se ves čas svojega življenja, — da bi se pa na stare dni veliko iznovega učili, bi bilo vendar preveč; dosti je, da novega ne grajajo in mlajše spodbujajo. Ali će mladi učitelj že sedaj nima serca za domovino in se noče učiti pisanja v domačem jeziku, koliko more domovina pričakovati od njega? Pa, ker želiš, da pustiva „Tovarsša“, povej mi še kaj dalje od svojega potovanja!“

Kl. „Kar si bral v „Tovarsšu“ od štajarskih učiteljev in podučiteljev, spolnuje se tudi na Kranjskem. Starejši učitelji večidel niso zadovoljni s svojimi pomočniki; mlajši pa se pritožujejo čez stare. Toliko lepše je pa od mladega učitelja, kateri je, kakor pravijo, svojemu starejšemu učeniku sinovsko vdan. Blagoslov četrte zapovedi pride nad tacega blagega mladenča. To pa le zato omenim, da se priterdi prislovica, da ljudje so si povsod enaki in sami sebi srečo ali nesrečo kujejo. V osebnosti se pa midva nikjer ne vtikujeva; sicer te besede ostanejo le besede, in bodo javalne enega ali drugega prenaradile. — Zanimivali so me nad vsemi kraji, kjer ste njega dni stale mesti „Metulum“ in „Terpo“, kraji, od katerih poje naš pesnik:

»Kdo najde Metulo
In Terpo moj grad?

Od pervega tukaj
Stanuje moj rod.«

Naj bo za danes dovolj od tega; kedar boš pa ti, Vedež, zopet hotel kaj zvediti, pa poprašaj Klateža, in zopet ti bo odperl svojo bisago.“

Novice.

Iz Celovca. Tudi pri nas se snuje lepa „družba v pomoč obnemoglim učiteljem, njih vdovam in sirotam“, za katero je preč. kersko škofijstvo že vabila razposlalo. Bog daj, da bi se te

prekoristne naprave za učitelje tudi tukajšnji učitelji živo oklenili, in tako časoma sebi in svojim zapuščenim vdovam in otročicem naklanjali zdatne podpore!

— p.

Iz Tersta. Presvitli cesar so z naj vikšim sklepom dné 29. marca t. l. preč. gosp. korarja Mihaela Schwab-a imenovali tukajšnjega višjega šolskega oglednika. Vsi slovenski učitelji pozdravljamo to veselo novico.

S. —

Iz Ljubljane. Razpisi tukajšnjega preč. knezoškofijstva dne 5. in 6. aprila t. l. naznanjajo po poglavitnem zapopadku — in sicer prvi pod št. 418/61 to le: Sl. c. k. deželna vlada je iz predloženih učiteljskih zapisnikov in izdelkov vidila, da se sl. ministerski ukaz dné 26. maja l. 1851 št. 5055 o učiteljskih zborih na Kranjskem le deloma spolnuje, akoravno je to za šolski in učiteljski vspeh toliko koristno reč preč. knezoškofijstvo že tolikrat prav resno priporočevalo. Pretečeno leto učiteljskih zborov ni bilo v osmih šolskih okrajih, in še tam, kjer so bili, se je le sim in tje vspešno ravnalo; vendar se pa tudi more reči, da so nekteri izdelki iz učiteljskih zborov prav dobro izveršeni, iz katerih se vidi, da je tem pisavcem mar za pravo učilno izobraževanje. Nadja se, da bode vprašanja za letošnje učiteljske zbere vsak posamesni učitelj izdeloval, in da bodo po vseh šolskih okrajih učiteljski zbori, kakor je zapovedano. Izverstni in posebno spretni izdelki naj se priobčujejo v „österr. Schulbot-u“ ali v domačem šolskem listu v „Učiteljskem Tovaruš“. Gospodje, ki so se iz med vseh posebno prizadjali za učiteljske zbere so: Peter Hicinger, dekan v Postojni, — Ign. Holzappel, dekan v Ribnici, o. Sigism. Jeraj, vodja glavne šole v Novem mestu. — Drugi razpis pod št. 427/62 pa naznanja odgovor na poglavitno sporočilo o zadevi tukajšnih ljudskih šol, ki ga je slavna ces. kralj. deželna vlada dné 24. marca t. l. pod št. 3232 odpisala. Sl. c. k. deželna vlada dovoljno priznava, da je bilo v pretečenem šolskem letu zopet več šolskih prijatlov, ki so šolstvo tako ali tako podpirali. Kar pa se tiče rednega obiskovanja šol in zglednih risov za zidanje novih šolskih poslopij, se ob enem pošlje tudi vladni ukaz na sl. c. k. okrajne gosposke. Preč. knezoškofijstvo pa naj tudi pri posamnih šolskih predništvih vljudno pripomore, da se bota na tanko spolnovala vladna ukaza dné 15. aprila 1856 pod št. 5533 in dné 26. avg. 1864 pod št. 8899, in da bi se brez izgovora posebno oddaljeni otroci dvakrat na teden podučevali povsod, kjer se še ne podučujejo. Preč. knezoškofijstvo se tedaj nanaša na zadevne razpise in živo priporoča, da bi se ravnalo po njih, kakor so bili razpisani dné 3. maja 1856 pod št. 760/149, 24. aprila in 30. avg. 1858 pod št. 630/118 in 1559/270, pa tudi po razpisih dné 21. dec. 1863 pod št. 1770/360 in dné 20. sept. preteč. l. pod št. 912/154 i. t. d. Ukaz, ki je šel pod št. 3232 na sl. c. k. okrajne gosposke, se pa po poglavitnem zapopadku tako le glasi: C. k. deželna oblast je iz poglavitnih naznanil o zadevah ljudskega šolstva l. 1864 žalostno razvidila, da so to preteč. leto v mnogih tukajšnjih ljudskih šolah otroci neredno v šolo hodili. Vsakoršni vzroki so, posebno poletu, ali popolnoma, ali sedaj pa sedaj učence odtegovali šoli, kar gotovo zelo zadržuje šolsko

podučevanje na Kranjskem. V vladnih ukazih dné 15. aprila 1856 pod št. 5533, dné 28. marca 1858 pod št. 5078 in dné 29. nov. 1863 pod št. 14502 je bilo c. k. okrajnim gosposkam natančno naročeno, kako naj bi se vravnovalo, da bi otroci redno hodili v vsakdanjo šolo, in dné 26. avg. 1864 pod št. 8899, kako bi redno hodili učenci v nedeljsko šolo. Ko bi se po teh ukazih sploh ojstro ravvalo, ko bi učitelji, svétni šolski ogledniki in duhovniki storili vse, kar je za to treba storiti, in ko bi to živo podpirale tudi politične gosposke, bi te napake gotovo kmali jenjale in tožbe potihnille; toda sliši se, da mnoge c. k. okrajne gosposke te naloge ali celó nič, ali pa prav nepopolnoma spolnujejo. C. k. deželna oblast tedaj vsem c. k. okrajnim gosposkam vnovič živo naroča, da naj na tanko čujejo, kako hodijo otroci v šolo, da naj tirjajo vsako čertert leta zapisnike šolskih zamud (Schulversäumniss-Ausweise), kateri se jim morajo redoma pošiljati v začetku mescev decembra, marca, junija in septembra ali pa odnikavne naznanila (negative Berichte) od vsake posamne šole v okrajih, in sicer o vsakdanji in nedeljski šoli, in da naj po teh zapisnikih tudi zanikerneže po postavi vredujejo. Ako bi duhovniki razun tega še o šolskih zamudah kake posebne pomoči potrebovali, naj se jim zavoljo dobre reči nemudoma pomaga. C. k. deželna oblast mora po dolžnosti paziti, da naj večji del za šolo godnih otrok vživa dobroto rednega šolskega podučevanja. Kjer se zavoljo tesnega prostora ne morejo vsi učenci vkup podučevati, naj se podučevanje razcepi v dva razreda, dokler se ne pridobi za šolo več prostora. Nadja se, da se bo po posebni skerbi c. k. okrajnih gosposk šolstvo časoma tudi v naši deželi v prid prebivavcev povzdignilo na stopnjo, na kateri je že po drugih deželah našega cesarstva. Naroča se še, da naj se konec septembra k letnemu naznanilu o šolah tudi priložé čertertletni zapisniki šolskih zamud ali pa odnikavne naznanila, ki so jih pošiljali šolski predniki. — Kjer se zidajo nove šolske poslopja, naj se ravná, kar je mogoče, po zglednih risih. Slednjíc se c. k. okrajnim gosposkam še naroča, da naj po vsi svoji moči skerbé, da se bodo kmečki učenci tudi podučevali in vadili v sadjoreji in čebeloreji. Razpis pod št. 1768/379 priporoča učiteljem in šolam knjige in zemljovide: 1) „Anleitung zur Ertheilung des Turnunterrichtes von Dr. ph. Moriz Kloss“ (Dresden, G. Schönfeld 1863), — 2) „50 methodisch geordnete Etüden für die Violine, Ludw. H. Kadleček (Leitmeritz, Selbstverlag), veljá 2 gold. 75 kr., — 3) „Atlas für die erste Stufe des geografischen Unterrichtes von Anton Steinhauser“. Zraven se naznanja, da se zanaprej za očitne šole ne bodo več izdajale nemške šolske knjige s podobami (Fibel, I. u. II. Sprach- u. Lesebuch) in da se tudi knjižica „Pflichten der Unterthanen“ ne bode več tiskala, in da se bode le še tako dolgo dobivala, dokler je je kaj v zalogi.

— Prišle so na svitlo nove „Šmarnice Marije Device“, čerterti letnik, spisal L. Jeran. Ta letnik je posebno zato zanimiv, ker ima pri obilnih, prav lepih domačih in zeló skerbno nabranih duhovnih šmarnicah tudi vpletenih mnogoterih naravoslovnih nauk,

kteri um razjasnujejo in serce pobožno navdihujejo; zatega voljo je ta letnik posebno dober in pripraven tudi za bolj odrasčeno mladost, posebno pa bode dobro služil učiteljem, ki morajo učencem take reči (realije) razlagati v berilnih spisih, pri vajah v govorjenju in v spisovanju i. t. d. Prav živo ga tedaj priporočamo vsem slovenskim učiteljem in učencem. Naprodaj so te mične „Šmarnice“ pri g. M. Gerberji, terdo vezane za 86 kr. — Dušne hrane, za kat. deržine je tudi že na svetlem V. zvezek, ki sega do 31. sušca.

— Staroslovensko-gerško-latinski slovar, ki ga je letos doveršil slavni Dr. Miklosič, je predrag biser sedanjega jezikoznanstva, in vsem slovanskim jezikoslovcem potrebno in preimeno delo. V VI. zvezkih šteje 1171 strani, ter veljá 18 fl. pri Lercherji.

— Dobili smo 2. zvezek „Čitavnice“, podučnih listov za slovenski narod, ki jo izdaja g. Ivan Geršak. Ta zvezek obsega toliko zanimive tvarine, da v njej dobí vsaki bravec mnogo mnogo podučnega in kratkočasnega berila. Kar vnanjo pisavo zadene, ima ta zvezek pred r^{om} zopet e, kakor se sploh in prav piše. Priporočamo tedaj „Čitavnico“ tudi učiteljem in posebno šolskim in farnim knjižnicam.

— Vila slovenska, ktera je v I. vezku prišla na svetlo in so jo spisali nekteri učenci tukajšnjih srednjih šol, ima v sebi izvirne slovenske povesti, novele, balade, romance in pesmi. Vnanja oblika je čedna, jezik lep, duh pa, kteri sim ter tje iz Vile veje, za šolske mladenče prezrel, ljubezen, ktera se v nji premično popisuje, za mlade ljudi preljubeznjiva.

— „Velika beseda“, ki sta jo velikonočni ponedeljek tukajšnja Čitavnica in „Južni Sokol“ napravila v deželnem gledišču, je bila prav sjajna in je donesla Notranjem čistega dohodka 528 gold. 62 kr., za kar se je tudi slavno c. k. deželno predsedništvo v posebnem pismu čitavničnemu predsedniku in predsedniku „Južnega Sokola“ zahvalilo.

— „Slovenska Matica“ bode prvi veliki zbor imela 11. t. m. Ob osmih zjutraj bode v stolni cerkvi slovesna sv. maša, in potem se začne zbor v mestni dvorani. Na večer bode „beseda“ v čitavnici.

Prememba v učiteljskem stanu in razpis službe.

V ljubljanski škofiji. G. Valentin Telban, zač. učitelj pri sv. Križu pri Kostanjevici, je za terdno postavljen. — V Alturi (okrog Pola v Istriji) je razpisana na novo ustanovljena učiteljeva služba s 300 gold. letnih dohodkov; prošnje za njo se ravnaajo do srenjskega predstojništva v Alturi (Altura) do 31. t. m. Prošivec mora dokazati, da zná slavenski, laško in dobro, če tudi nemški jezik.

 Današnjemu listu je pridjana pesem „Šmarnica“ z napevoni.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik,

Natiskar in založnik:
Jož. Rudolf Millo.